

LIETUVI KATALIK MOKSLO AKADEMIJA

BENDRAS ŽVILGSNIS PRAEIT KELI

Akademija art ja 40 metus nuo savo sik rimo. Tai viena proga žvelgti josios praeit keli . Antroji proga — šis suvažiavimas, penktasis iš eil s ir pirmasis Amerikos žemyne. O tai iškelia reikal — pristatyti faktin j suvažiavimo šeiminink — Akademij — ypa tiems dalyviams, kurie apie j mažai gird jo.

Akademijos kelias, kur liesime, prasipl s 14 met pirmyn, kada iškilo pirmoji mintis toki institucij katalikams tur ti Lietuvoje. Tiek pat met v liau iškrito iš Akademijos istorijos, nes bolševikai, okupav Lietuv , 1940 m. ši institucij uždar , ir ji buvo atkurta tik tremtyje.

M s pranešimas palies šiuos keturis Akademijos istorijos tarpnius : id jos iškilim bei svarstym 1908 m.; jos realizavim k riant Akademij 1922 ; Akademijos veikl , pagyv jusi ypa nuo I suvažiavimo 1933 ir jos atk rim bei veiklos vystym nuo 1954 metu.

Šis pirmas bandymas žvelgti Akademijos praeit iškelia ir jos paskirties klausim , kuris lygiai reikšmingas dabar iai ir atei iai. Šitaip išsiaiškinus pranešimo tiksl , teko jo plan rikiuoti šiais keturiais skyriais: Akademijos id ja, charakteris, veikla ir « personalias ».

I. Akademijos id ja

Jokia id ja neišsprogsta staiga, o išsprogusi negreit randa tikr j savo vard ir form . Nebuvo akademin s formos dviej vyskup Giedrai i — Merkelio ir Juozapo Arnulfo s j džiuose, bet j r mai kv pavo mokslo ir meno akademij dvasia. Šios dvasios paveld tojas liaudies vyskupas Motiejus Valan ius su retu savo sve iu Simonu Daukantu jau planavo mokslo draugij Lietuvai. Tai buvo dar prieš tas sutemas, kurias rusai pareng 40- iai met Lietuv. Ta iau ir tose sutemose mintis išliko gyva.

1. Nuo «Draugys i » ligi «Draugij ». — sid m tina, ši min-tis skleid si paraleliai su tautinio atgimimo prošvaist mis. Juo šios

prošvaist s plat jo, juo ryšk jo reikalas imtis mokslo k rybos uždavini , pirmon eil n susiet su sava tauta.

Valan in -daukantin mint per m Jonas Basanavi ius, tada dar studentas. Jis raš pr s lietuvi spaudoj apie «draugyst » lietuvi kalbai ir tautybei išlaikyti. Atsiliep tuo klausimu J. Sauerveinas ir J. Šli pas. Pastarasis v liau paskelb straipsn *Aušrojė Apie insteigim lietuviškos moksl bendryst s — draugyst s*, o pr s lietuviai, *Aušrai* g stant (1885), k r *Birut s* draugij mokslui populiarenti.

Kokie jauni ir dr s s buvo šios id jos puosel tojai, rodo J. Šli po pavyzdys. Atvyk s Amerikon, pats studij nebaig s, netur damas jokio užnugario mokslui ugdyti tarp emigrant tautie i , jis jau 1889 m. k r Baltimor je Lietuvi Mokslo Draugyst . Kaip peranksti gim s k dikis, ši Draugyst greit mir , ir jos vietoj atsi-rado Lietuvos Myl toj Draugyst . Amerikos lietuviai kunigai, tos minties vedini, 1900 m. steig aukštesn ms studijoms remti stipendij fond *Motin I s*vardu.

Mintis, kaip matome, bangavo tarp Lietuvos, pr s lietuvi ir Amerikos emigrant , ieškodama palankesn s dirvos ir klimato. Geriausia dirva buvo Lietuvoje, o klimatas kiek pašveln jo po 1905 m. Tada kun. Jonas Totoraitis — istorikas — *Vilniaus Žiniöse* v l prabilo apie reikal steigti mokslo draugij . Vienas Jonas prabilo, o antras — Basanavi ius, tik k gr ž s iš Bulgarijos, — prad jo rimtai ruošti planus ir netrukus pateik rus vyriausybei tvirtinti draugijos status. Rusai, seni m s kult ros stabdžiai, ir š kart pasisteng nut sti Basanavi iaus pastangas ligi 1907 m. vasario 28 d. Lietuvi Mokslo Draugija, pirmoji savoje žem je, faktiškai ir formaliai buvo kurta Vilniuje t met balandžio 7 d. ².

Nuo t met kult rinis lietuvi judrumas staiga m gyv ti ir šakotis vairiom formom bei linkm m. Tai buvo geri pašokusio kult rinio tautos brendimo ženklai.

Buvo nat ralu, kad Vilnius, senas lietuvi kult ros centras, kitados tur j s mokyklin j zuit akademij ir universitet , n n pirmasis kurt nauj moksl k rybos židin . Šalia Vilniaus, ant-ruoju lietuvi kult ros centru dar si Kaunas, kuriame, trejet m -nesi anks iau, sik r *Draugija — mokslo, literat ros ir politikos m nesinis žurnalas*, pirmas tokio augšto lygio. Jei vilnišk s Draugijos k r jas dr. J. Basanavi ius svajojo iš savo k rinio išvystyti Lietuvos Moksl Akademij , tai kaunišk s *Draugijos* vadovas kun.

¹ 1883 met , 4 nr.

² Apie L. M. Draugij pla iau žr. S. P., «*Lietuvi Mokslo Draugijos » 25 met sukaktis*, žr. *Židinys*, XV (1932), 370-373 psl.; J. Puzinas, *Lietuvi Mokslo Draugija*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XVI (1958), 66-71 psl.

A. Dambrauskas-Jakštas mojosi iš savosios padaryti ištis rašytin universitet . Vilnišk Draugija telk mokslo žmones ir ypa mokslo priemonės (knygas, archyvin bei muziejn medžiag) daugiau uždaram mokslo darbui, o kaunišk — m si kult rin s minties sklaidos visoje tautoje. « Apie *Draugijos* redakcij , pasak Pr. B io, susispiet daugiausiai mokslisk sp k »³, iš kuri ir kilo mintis steigti antr mokslo draugij arba akademij . Kada ir kaip ši mintis kilo, ligšiol daugeliui m s nebuvo žinoma.

2. *Akstinas iš šalies*. — *Draugijos* skiltyse randame tok sakin , pateikt kitatau i žiniai : « L'idée d'une Académie des savants catholiques lituaniens était suggérée par l'encyclique *Pascendi* et formulée en Lituanie en 1908, mais ne put etre réalisée que 14 ans plus tard ». Atseit, L. K. M. Akademijos id ja buvusi formuluota 1908 m., bet realizuota 14 met v liau, o id jos kv p ja buvusi enciklika *Pascendi*⁴.

Ši enciklika, skirta modernizmo klaidoms pasmerkti, buvo paskelbta 1907 m. rugs jo 8 d., o lietuvi visuomenei referuota t pa i met lapkri io m nes *Draugijoje* ⁵. Enciklika netur jo tiesiogin s reikšm s Lietuvai, nes modernizmas, kaip toks, nebuvo m s krašte aktuali gr sm ⁶. Aktuali pasirod tik praktin enciklikos išvada. Baigdamas enciklik pop. Pijus X pažad jo duoti « lig šiol dar niekeno neduot atsakym » nepagr st priekaišt , kad Bažny-ia esanti mokslo priešinink . Atsakymas nebuvo tiksliai atskleistas, tik padaryta užuomina apie institucij , kuri tur t « suvienyti visus labiausiai spindin ius mokslo vyrus katalikus, dirban ius mokslo pažangai ».

Po penketos m nes i buvo paskelbta, kad steigiamas « L'association catholique internationale pour le progrès de la science » su centriniu biuru Romoje. Prie šios tarptautin s s jungos projekto ir laikin j stat paruošimo, pasirodo, dirbo trys popiežiaus skirti žinomi mokslo vyrai kardinolai Rampolla, Mercier ir Maffi. Pirmuoju s jungos pirmininku buvo paskirtas pasaulinio garso istorikas austras Liudvikas Pastor.

Kiekviena tauta gal jo šioj s jungoj dalyvauti, bet prieš tai tur jo kurti savas tautines mokslo draugijas. Tokias draugijas jau

³ P. B ys, *Tarptautinis Katalik Mokslo augšty n kelti susivienijimas ir Lietuva*, žr. *Draugija — Literat rus, Mokslo ir Politikos m nesinis laikraštis*, IV (1908), 142 psl.

⁴ *Draugija*, I (nauja serija 1923), 80 psl.

⁵ Plg. J. Skvireckas, *Enciklika apie modernist doktrinas*, žr *Draugija*, III (1907), 308-315 psl.

⁶ Plg. A. Dambrauskas, *Šis-tas apie modernizm užrubežyje ir pas mus*, žr. *Draugija*, XVII (1912), 190-203 psl.

tur jo vokiečiai (nuo 1876), austrai (1892), šveicarai (1899), olandai (1904). Tuo tarpu prancūzai, belgai, lenkai, čekai, vengrai, kaip ir lietuviai, savą katalikų mokslo draugiją dar neturėjo. Buvo ta iau aišku, kad galimai visos tautos, turinčios stipresnį katalikų mokslo jėgą, norės dalyvauti šioje tarptautinėje mokslo institucijoje. Kokių atvejų daryti lietuviams? Šis klausimas *Draugijos* žurnale išleistas Pr. B. ysu, tuometinis Patrapilio Dv. Akademijos profesorius⁷.

3. *Viena iš keturių galimybių*. — Pr. B. ysus sustojo ties ketvirtą galimybę: nesijungti tarptautinei mokslo organizacijai, bet «laikytis vien tik Lietuvių Mokslo Draugijos»; «dėtis prie [eventualios] lenkų tautinės organizacijos ir per ją priklausyti tarptautiniam katalikų mokslininkų susivienijimui»; siūlyti tarptautinės organizacijos centriniui biurui «kiekvienam lietuviui mokslininkui atskirai, nes ir tokie rašai priimami»; kurti «savo tautinę katalikišką mokslo organizaciją».

Pirmiausia Pr. B. ysus atmetė galimybę dėtis su lenkais, nes tuo pasinaudotų «stipresni ir turtingesni [kaimynai], o vargšas Lietuvos kultūrai, atidavusi svetimiesiems savo jėgas, stovės kaip stovėjusi žemai, silpnai ir vargingai». Lenkai galėtų sibrasti šį reikalą, «jeigu nebūs grynai lietuviškoji dviejų idealų [katalikybės ir mokslo] kombinacija; vikrus lenkai pritrauks ne vien dešimt lietuvių prieš save, [nes] juk žinomas mūsų nuolaidumas, [bet to] seniai tarnaujame svetimiesiems savo darbu ir turtais».

«Neprotinga, pagal Pr. B. ysus, prisirašinti kiekvienam atskirai» per centriniui biurui, nes «toki narių metiniai ir vienkartiniai mokesčiai eis vien tarptautiniams tikslams. O mums reikia ne tiek kitas stipresnes tautas šelpti, kiek iš jų naudos gauti. Pinigų mes nesitikime ir nenorime, bet stipri tarptautinė organizacija su kmingai gali mums padėti apgalvoti klaidas, trukdančias mokslui mūsų šalyje», atseit — klaidas iš rusų politikos pusės. Tarptautinis mokslų forumas, Pr. B. yso akimis, turėtų būti naudingas pirmiausia Lietuvai, žiūrėti jos kultūrinės kovos ir tautinio savarankiškumo siekimui. Bet kaip tada su savuoju neseniai sukurtu rusų mokslo forumu — Lietuvių Mokslo Draugija Vilniuje?

Apie šią Mokslo Draugiją esą «sunku ramiai rašyti». Draugija pradėjusi darbą ne iš to galo. Užtuot telkusi savus žmones ir davusi jiems darbo, ji tik dalinanti garbą su diplomus užsienio garsenyboms; vartojanti «niekuo neparemtą mokslų klasifikaciją»; per daug sutapusi su vienu asmeniu: «iš šalies žiūrėti atrodo, jog L. M. Draugija tik priedas prie dr. Basanavičiaus».

⁷ Plg. jo straipsnį: *Tarptautinis katalikų mokslui augštyti kelti susivienijimas ir Lietuva, Draugija*. IV (1908), 135-142 psl.

D l vilnišk s Mokslo Draugijos, ypa tokios, kokia ji yra, Pr. B ys nemato reikalo atsisakyti minties d tis lietuviams prie tarp-tautinio moksl forumo. Esanti tik viena kli tis, kad «neturime žmoni , galin i stoti šalia Lerch, Mercier, de Lapparent, Schiaparelli, L. Pastor, E. Wassmann, S. Tarnowski ir kit toki ⁸. Bet mes turime jaunos tautos karšt ir meil , norin i dirbti, kad t vy- n s kult ra greitai pakilt ... Artimas susid rimas su mokslo milži- nais uždegs m s energij , o j pavyzdys parodys mums keli j pasiekt tiksl ». O d l « medžiagos moksliskai katalik organiza- cijai » Pr. B ys tik josi neb si sunkenyb s. Iš *Draugijos* bendra- darbi , mokslams šelpti *Motin / s* nari ⁹, pagaliau iš pasaulie i ir kunig , dirban i seminaruose ir gimnazijose, jis tik josi ligi vasar- os sutelkti apie 150 nari . Pr. B ys buvo pagautas jaunatviško impulso veikti skubiai, nes « š met darbo neprad j s, kit met gal jau nebegal si »; pagaliau « Lietuva jauna, kiekvienis metai brang s ».

T met geguž s m nes ruoš si vykti Rom pirmoji didel maldinink lietuvi grup pagerbti Pijaus X jo 50 m. kunigyst s proga. Pr. B ys tik josi, kad ta proga lietuvi atstovai gal s išsiaiškinti su centriniu biuru savo tautin s sekcijos steigimo reikalus ir jau vasar šis skyrius gal s b ti formaliai teisintas. Jis ragino jau n n (vasario m n.) suinteresuotus asmenis siusti *Draugijos* redakcijon savo pranešimus. Šiam planui, matyt, pritar ir *Draugijos* redak- torius, nes straipsniui buvo prid tas jo rekomendacinis priedas — «atkreipti ypating d mes d l didelio jo svarbumo».

4. *Kod l akademijs nebuvo kurta ?* — Kaip tik geguž s m nes pasirod vilnišk s *Lietuvi Mokslo Draugijos komiteto atsilieptimas* Pr. B io priekaištus¹⁰. Komitetas pripažino, kad L. M. Draugijoje yra « šioki toki silpnum », bet « reikia atsiminti, jog ji sik r nerimo metu, kada mokslo ir kult ros dalykai beveik visiškai ner p jo visuomenei, kada jos akys buvo atkreiptos gyvenimo ir politikos atmainas». Moksl klasifikacija buvusi priimta, kaip j pateik s dr. J. Basanavi ius, nes «niekas kitos jai [Draugijai] neparuoš ir nepristat ». Draugija ta iau neužsipelnusi, kad j kas nors «be atodair kaip ir boikotuot ». Ar d l to es reikia ieškoti svetim organizacij , kad savos teb ra silpnos ? «Ligšiol buvome visi tos

⁸ Autorius nepamin jo kun. K. Jaunias, žinomo platesniame pasaulyje m s kalbininko, nes šio dienos jau buvo suskaiitytos. Jis mir po nepilno m nesio (1908.11.25), kai Pr. B ys raš š straipsn .

⁹ Tai antroji, šalia amerikie i , Lietuvos katalik *Motin / s*, steigta 1907 ; apie ši ir pirm j pla iau žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XIX (1959), 321-323 psl.

¹⁰ *Draugija*, V (1908), 96-98 psl.

nuomon s, kad silpnosios m s draugijos, iškilus j ydoms aikšt n, turi b ti taisomos ir stiprinamos, bet ne apleidžiamos ».

Pr. B ys atsak L. M. Draugijos Komitetui¹¹, primindamas, kad « daug kart kalb j s su žymiais Draugijos veik jais » ir si l s « platesnius pagrindus bei geresn tvark », bet visa tai buv užmiršta. Negal j s t klausim kelti visuotiname Draugijos susirinkime, kaip si lo savo atsiliepime Komitetas, nes mat s, kad « tuose susirinkimuose dauguma b na neintelligent ». Kaipgi iš tikro taisyti bei stiprinti ši Draugij , kad atitikt panaši mokslo institucij reikalavimus ir patenkint visus moksl atstovus lietuvius ? Vis pirma, Draugija turinti apimti visus mokslus — ne tik tautinius, bet ir tarptautinius — ir visus menus. Tada jai tekt vadintis ne Lietuvi , o Lietuvos Mokslo ir Dail s Draugija. Tokioje draugijoje gal t tilpti visi lietuviai, dirb mokslo, literat ros ir dail s srityse. « Draugija tur t aiškiai žinoti savo uždavim — vienyti dvasios darbininkus, o ne kontroliuoti j sitikinimus ». Ji negali « remtis pozityvizmo hipoteze ir jos vardu skelbti, kad teologija tai ne mokslas. Taip pat katalikai teologai, kaip draugijos nariai, negali cenz ruoti protestanto racionalisto. Monistas ir dualistas filosofai, evoliucionistas ir konstantistas gamtininkai lygiai turi teis s pasi- laikyti savo nuomones draugijoje ».

Šalia pasaul ži rin s laisv s, kuri patikrint vis k rybini j g sutelkim , Pr. B ys dar si l visuomenin talk . Pagal j , mums tenk rinktis t mokslo draugij tip , išryšk jusi jau 19 amž., kuriame sueina dvejopi žmon s: dirb mokslui ir par pin ištekli tam darbui. « Suvedus [šiuodu elementu] vien keli , abiem b t geriau : mokslas tapt visuomeniškesnis, o visuomen moksliškesn ».

Pr. B ys kreip si « vis lietuvi intelligent visuomen », kviesdamas d l ši si lym pasisakyti « viešai laikrašuose ». Pa iai L. M. Draugijai jis pastat s lyg : « jeigu [ji] apsiima tokia b ti, aš apsiimu kitos mokslo draugijos Lietuvoje nekurti ». Kitoj vietoj ši s lyg primin brendresne forma: jei « L. M. Draugija tikrai b t naudinga Lietuvai, tada mums nereik t r pintis k rimu antros tokios draugijos ».

Intelligent visuomen , atrodo, buvo pervertinta; ji neatsiliep iškeltus si lymus, tik L. M. Draugija prad jo derybas su Lietuvi Dail s Draugija d l apsijungimo. A. Dambrauskas-Jakštas trumpai prasitar d l vis paži r apjungimo : teoriškai gal ir gerai atrodo, bet praktiškai tokia draugija esanti ne manoma¹². Ne manomumas reformuoti L. M. Draugij pasitvirtino v liau, bet — laukiant refor-

¹¹ *Atsakymas Lietuvii Mokslo Draugijos Komitetui*, žr. *Draugija*, V (1908), 99-104 psl.

¹² Ten pat, 102 psl., išnašoj.

m — buvo uždelstas laikas kurtis katalik mokslo draugijai. J gal jo kurti kiti, ne b tinai pats id jos autorius, ta iau jis suvarž kit iniciatyv savuoju pareiškimu — « apsiimu kitos mokslo draugijos nekurti». Pr. B ys buvo pakaltin s L. M. Draugij , kad ji pernelyg susieta su dr. J. Basanavi iaus asmeniui; n nai taip atsitiko jam pa iam — n nepajuto, kaip katalik mokslo draugijos projekt susiejo su savimi. Taip ši draugija liko ne kurta, ta iau išryšk jo mintis, kad, kult riškai br stant, reik s ne vienos panašios mokslo institucijos. Su ta mintimi band susitaikyti ir L. M. Draugijos Komitetas: «Niekas gi nekli va išalkusiam mokslo prider t kurion jam patinka mokslo draugijon arba vienu žygiu net kelias mokslo draugijas, jei tik išsigali »¹³.

II. Akademijos charakteris

Prie iškeltos id jos katalikai gr žo po Didžiojo karo. Aplinkyb s tada pasikeit , o reikalas atrod nebeatid liotinas.

Kult rin katalik iniciatyva pirmiausia pasuko švietimo srit , nes valstyb buvo dar nepaj gi organizuoti sav j mokykl . Tur dami iš seniau švietimo draugijas — *Saul* , *Žibur* ir *Ryt* , — katalikai, karui besibaigiant, k r progimnazijas, gimnazijas ir specialias mokyklas. Betr ko tik universiteto atbaigti visam švietimo planui. Jau 1920 m. buvo prad tas piniginis vėjus tarp J. A. V. lietuvi katalik ir 1921 m. buvo galutinai ruošiasi katalik universitet kurti¹⁴.

Šalia švietimo buvo dar grynojo mokslo sritis, kuriai ligi šiol katalikai netur jo jokios draugijos nei institucijos. Reik jo daryti ir š žingsn , ta iau prieš tai teko išsiaiškinti pad t .

1. *Nauji apsisprendimo motyvai*. — Visuomen je vis dar buvo populiarai mintis, kad nedera galvoti apie nauj mokslo draugij , kol Vilniuje teb ra L. M. Draugija. Bene pirmasis tai pabr ž J. Tumas-Vaižgantas, atsiliepdamas 1919 m. Ta iau jis nesl p fakto, kad vilnišk Draugija išgyvena kriz . Es , jos veikla nebesidomi

¹³ Ten pat, 97 psl.

¹⁴ Plg. *Suvažiavimo Darbai IV*, Roma 1961, 241-242 psl. Vysk. Pr. BC-cys savo *Atsiminimuose*, kuriuos užraš Z. Ivinskis, tuo reikalu sako : « žemai i vyskupas Pr. Karevi ius, ruošdamas vyskupijos 500 m. jubiliej , girdavo daugelio kunig pageidavim kurti katalikišk universitet . Man tas sumanymas atrod per dr sus, bet aš ma iau didelio reikalo, kad b t Lietuvoje aukštoji bažnytinio mokslo staiga. Man rod si, kad jai kurti užtekt tinkam mokslini j g (182 psl.).

net patys nariai, nes iš 200 pa iame Vilniuje susirinkimus teateina tik 60. Svarbiausia, kad « užsibr žusi visuotinum , Draugija prad jo gyventi labai siaurai. T faktin , ne id jin , siaurum pasteb jo [ir] prašmatnieji m s mokslo vyrai»¹⁵.

Tarp «prašmatni j » neabejotinai buvo A. Jakštas. (Pr. B - ys tuo metu dar gyveno J. A. V.). A. Jakštas taip vertino vilnišk k s L. M. Draugijos pad t : « steigta dar prie rus , ji tur jo savo veikim taikinti senojo režimo s lygoms. Šioms dabar žymiai pakit jus, kai kurioms net visai dingus, ir m s gyvenimui platesn n vagon jus, Liet. Mokslo Draugija kai ko jau nebeužgriebia, kai ko nebeima dom n, ne vien svarbi mokslo srit palieka už savo apysiauri rib »¹⁶.

Šiais pasteb jimais A. Jakštas grind reikal tur ti kit mokslo draugij , kuri prapl st mokslinius akirus ir juos pritaikyt naujiems laiko bei s lyg reikalavimais. Pagaliau es s metas lietuviams tur ti nebe vien ir ne dvi tokias draugijas. « Visuotinojo mokslo sritis taip yra plati, kad joje be vargo gal s išsitekti ne dvi, bet kad ir dvidešimts panaši mokslo staig ». Kod l jos negal t tarp sav s netgi lenktiniuoti ir taip « pasekmingiau past m ti [pirmy n] bendr mokslo darb Lietuvoje ? »¹⁷. Bet lenktiniuoti su L. M. Draugija b t buv nebegalima, nes, Vilni už mus lenkams, ji atsid r už laisvos Lietuvos rib . Tai buvo dar vienas motyvas paskubinti šios id jos realizavim Kaune.

Jei reikia antros mokslo draugijos, šalia vilnišk s, tai ar ji netur jo b ti valsybin — visiems bendra, bent laisvoj Lietuvoj ? Taip galvojo J. Tumas, senas vienyb s (unifikacijos) šalininkas. Jis raš neabejodamas: «Aš esu tikras, jog nepriklausomos m s valstyb s valdžia joki u b du neapseis be Mokslo Draugijos tautos kult rai stiprinti»¹⁸. Tuo tarpu A. Jakštas samprotavo kitaip : valstyb galinti organizuoti švietim bei mokym , bet ji iš esm s yra nepaj gi kurti kult ros; kult rai ugdyti reikia privatin s iniciatyvos¹⁹.

Kuris iš j buvo teisus, parod tolimesnis gyvenimas. M s valstyb neskub jo reikšti iniciatyvos, o visuomen lauk , kaip J. Tumas. Nesulaukdami kiti m patys planuoti. K. Pakštas 1928 m. pateik L. K. M. Akademijai 12 institut plan Lietuvos gamtai ir žmon ms tirti. Po dviej met M. Biržiška paruoš Lietuvos

¹⁵ Vaižgantas, *Raštai*, I, 1922, 159 psl.

¹⁶ A. Jakštas, *Lietuvi Katalik Mokslo Akademija*, žr. *Draugija*, I (nauja serija 1923), 36 psl.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Vaižgantas, *Raštai*, I, 1922, 160 psl.

¹⁹ A. Jakštas, *Kult ros Viespatija*, žr. *Draugija*, XXV (1919), 288 psl.

Kultūros Akademijos planas ir ji teikė V. D. Universiteto senatui. «Visa profesūra [buvo šiuo] klausimu susidomėjusi ir laukė vyriausybės žingsnio. Kai kurie spėjo, rašė K. Pakštas, kad tokio žingsnio visai nebus, nes dabar einamas nekryštinis periodas... Aš dar ne visai palinkęs skeptikų pusėn. Palauksim, pamatysim»²⁰. Dar po trijų metų (1933) *Židinys*, rezignuodamas, pastebėjo: «Nėra vilties Lietuvos Kultūros Akademijai gauti materialinio pagrindo. Todėl tokios bendrinės visai tautai organizacijos greitu laiku, turėbūt, nesusilaikysime... [Toliau] jei savam menui skiriami milijonai (V. Teatras), kuo blogesnis būtų mokslas?»²¹.

Kaip matome, A. Jakšto būta didesnio realisto už Tumėnų, Biržiškų, Pakštų. Patyrimas ar nuojauta, o gal teisingas principas, jį vedė tuo keliu, kuris pasirodė tiksliausias.

Šie motyvai mums rodo svarbiausius, kodėl ši kartą pasiryžta realizuoti senąjį prieškarinį mint. Nesusvyruota todėl, kad valstybė imasi steigti universitetą²². «Lietuvos Universitetas, — rašė A. Jakštas, — yra kur kas universalesnis, negu L. M. Draugija, kaip apimantis beveik visus mokslus, neišskiriant net filosofijos ir teologijos. [...] Toliau savo esme Universitetas nėra mokslo kėrimo staiga. Jo artimiausias tikslas — yra teikimas mokslo atsiejimo rezultatai saviems klausytojams, taigi, mokymas, kaip ir gimnazijose, tik augštesnis. Jis gali būti sujungtas ir su mokslo kėrimu», bet universiteto profesoriai, kurie bus mokslo kėrėjai, galės pasireikšti tokiuose židiniuose, kaip L. K. M. Akademijs²³.

L. K. M. Akademijs buvo kurta tik pusmėnu vėliau nei Lietuvos Universitetas. Jos statai Kauno miesto ir apskrities staigoje buvo patvirtinti 1922 m. rugpjūčio 12 (217 nr.), o steigiamasis aktas atliktas spalio 22 d.

2. *Senos tradicijos tęsinys*. — Išleime motyvus, kurie buvo susieti su L. M. Draugija ir valstybe. Kokie motyvai lydėjo steigėjus santykiuose su Akademijos vardo specifikacija, išreikšta žodžiu *katalik*. Ar todėl Akademijs buvo pavadinta *katalik*, kad savo iniciatyva katalikai įkūrė? O gal tai reiškė konfesinį mokslo inte-

²⁰ Lietuvos Kultūros Akademijs, žr. *Židinys*, XII (1930), 65 psl.

²¹ Pr. Mantvydas, *Pirmasis lietuvių katalikų mokslininkų susažiuojimas*, žr. *Židinys*, XVII (1933), 255 psl.

²² Katalikų universiteto atsisakyta, nes valstybė pasiūlė kompromisinį formą patenkinti katalikus, steigiant jį reikalams specialios Teologijos-Filosofijos fakultetui.

²³ A. Jakštas, *Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijs*, žr. *Draugija*, I (nauja serija 1923), 36-37 psl.

res apribojimą? Ne vienas, tur būt, taip galvojo, nes ir *Lietuviškoji Enciklopedija*, redaguota Vac. Biržiškos Lietuvoje, ši Akademij pavadino konfesine²⁴. Kas gi, iš tikro, tur ta mintyje rišant katalikus su mokslu: pretenzinis savs pabr žimas, konfesinis interesas, ar principinis-pasaul ži rintis, pa iam mokslui esminis momentas?

A. Jakštas galvojo, kad mokslo srityje, kaip ir kitose, tenka rinktis viena iš dviej: pripažstama aukščiausioji priežastis, arba ji atmetama. «J atmetus, viskas netenka savitarp s jungties, virsta chaosu, apie kur jau nieko tikra nebegalima pasakyti. Visos mokslo tiesos virsta miglotos, reliatyvios. Užtuotklusios augštin žmogaus dvasi, j tik temdo, nuodija. Ir pats mokslas lieka lyg knas — besielis, negyvas. Todl ir pa i kult r užtuot k r s, ima tik griauti ir naikinti, vesdamas žmonij atgal pirmykšt barbaryb ». Kas gi iš tikro k r moksl, iš kur kilo dr siausios naujos idjos ir mokslo išradimai? Ar ne katalikai buvo Kopernikas, Dekartas, Paskalis, Cavalieri, Guldinas, Volt, Ampere, Cauchy, Pasteuras, Brandly ir nesuskaitoma daugyb kit didži j mokslo entuziast, k r j bei r m j? «Taigi, katalik mokslininkai telkimo kr von [bei] j organizavimosi niekas neprival t laikyti blogu », o pa ios L. K. M. Akademijos k rimas nes s «jokia naujiena, bet t simas senos katalikiškos tradicijos»²⁵.

Kuo toji tradicija tur jo pasireikšti naujai kurtoji mokslo akademijoje? Vis pirma savo visuotinum, kuris yra tapatiškas katalikiškumui. Mokslo srityje visuotinumas, aišku, gali bti vairiai suprantamas, b tent — mokslo šak bei sri i visuotina apimtimi, mokslo metod pilnu naudojumu, mokslin s tiesos pilnutiniu ieškijimu, kuris galutinai sueina Absoliu i Ties .

Kaip buvo svarbu šios Akademijos k r jams visuotin moksl apimtis, tur jome progos patirti iš Pr. B io ir A. Jakšto pasisakym, s ryšyje su vilnišk s L. M. Draugijos pobudžiu. Ne kart ne vieno iš katalik buvo pasisakyta ir d l mokslo metod, ypa d l vien patirtini -eksperimentini metod gr sm s moksl visu mai.

Jeikas galvojo ar n n galvot, kad katalikams šiuo atveju daugiau r p jo konfesionalumas, tas nesupras n min to A. Jakšto posakio apie «sen katalik tradicij ». Visuotinumas yra pati giliausia tradicija, kurios d ka katalikai ir n nai tebesispiria prieš moksl pulverizacij, kylan i iš perdtos specializacijos.

²⁴ *Lietuviškoji Enciklopedija*, I (Kaunas 1933), 130 skiltis.

²⁵ A. Jakštas, *Lietuvi Katalik Mokslo Akademija*, žr. *Draugija*, I (nauja serija 1923), 37-38 psl.

3. *Universalumo santykis su tautiškumu.* — Koks gi pagaliau katalik universalumo santykis su tautin s kult ros partikuliarumu ? Akademija prid jo prie savo oficialaus vardo *lietuvi* mokslo specifikacij , bet ar ji, bent aname Pr. B io projekte, nesigr ž daugiau j tarptautinius barus ? Taip berods suprato tuometinis L. M. Draugijos komitetas, atsakydamas Pr. B iui priekaišt d l nepagristos moksl klasifikacijos. Komitetas pasteb jo : «Jei pirm j viet klasifikacijoje už m Lietuvos archeologija, istorija, etnografija, folkloras, lietuvi kalba, tai lengva suprast kod l; kam gi daugiau tur t r p ti šie dalykai, jei ne patiems lietuviams ir j mokslo draugijai! Antra vertus, ' tarptautin mis ' mokslo šakomis, kaip matematika, astronomija, teologija ir kitomis geriau mok s pasirinkti svetimtaurai, kurie turi daugiau už mus mokslo ir pajieg »²⁶.

Pr. B ys sutiko, kad lietuviškoji mokslo draugija turi « b ti naudinga Lietuvai», bet kas yra naudingiau Lietuvai, ar tik lituanistikos mokslai ? «Visi mokslai, jo žodžiais, vienas kitam reikalingi kaip šaknys šakoms. O visuomen je jei tarpsta mokslai, tai visi; jei skursta, tai taip pat visi». Antra vertus, «visi mokslai, neišskiriant nei Lietuvos archeologijos, nei istorijos, nei kalbotyros, — yra tarptautiniai [Mes dabar sakytume — anttautiniai]. Jie yra tiesa, o tiesa yra tarptautin . Bet tarptautinis mokslo medis, — pastebi Pr. B ys — ims megzti pirmuosius vaisius m s krašte ant t šak , kurios savo objektais siekia Lietuv ».

Siekti Lietuvai tarptautinio mokslo, pagal Pr. B , es s žemesnis, artimesnis ir lengvesnis tikslas, o kurti ir perteikti pasauliui savias tautini moksl vertybes • augštesnis ir tolimesnis. D l to « žemesnio tikslo siekim reikia taip sutvarkyti, kad jis be kli i gal t virsti augštojo tikslo atsiek ju ». Reikia ir tuo pasirinkti, «kad vieniems... labiausiai išnaudojant tarptautin moksl , tuo pa iu laiku kiti jau gal t dirbti to mokslo turtinimo darb ». Taigi, Pr. B iui buvo « aišku, kad Lietuva negali tenkintis vien tarptautiniu mokslu », bet jis lygiai negyr ir vienpusiškos « protekcijos t vyn s mokslams », koki jis mat L. M. Draugijoje²⁷.

Pr. B ys buvo pirmasis katalik Akademijos ideologas, derin s moksl visuotinum su tautini moksl partikuliarumu ir nubr ž s to derinio gaires. Antrasis ideologas, A. Jakštas, berods, n ra pasisak s tuo klausimu tiesiogiai, bet jo paži r atskleidžia du ankstyvi jo straipsniai, b tent — *Kult ros viešpatija*²⁸ ir *Moks-*

²⁶ *Lietuvi Mokslo Draugijos* [Komiteto] *atsiltepinimas*, žr. *Draugija*, V (1908), 97 psl.

²⁷ *Atsakymas Lietuvii Mokslo Draugijos Komitetui*, žr. *Draugija*, Y (1908), 100-101 psl.

²⁸ *Draugija*, XXV 1919), 286-307 psl. ir atskiras atspaudas tuo pa iu vardu.

liškas sionizmas²⁹. Pirmajame jis pristato vokiečių draugijų *Ligilo*, sukurtą visuotinės kultūros pagrindų, antrajame — sionistų kuriamas žydų kalbos ir archeologijos draugijas Palestinoje. Abu dalykai — kultūros visuotinumai ir tautiškumas — A. Jakšto samonėje randa ne tik derinį, bet ir didelį norą, kad lietuviai pasimokyti iš "vieno ir antro pavyzdžio".

Toks L. K. M. Akademijos supratimo akiratis lydėjo jos kūrėjus. Kaip ir kiek šis supratimas buvo pritaikytas praktikoje³⁰, tai priklausė ne tik nuo Akademijos narių bei vadovų, bet ir nuo laiko bei vietos sąlygų.

III. Akademijos veikla

L. K. M. Akademija pasistatė sau šiuos konkrečius uždavinius: apjungti katalikus mokslininkus ir sudaryti palankesnes sąlygas jų darbui; ruošti mokslininkų prierašus; kelti tautoje mokslininkų bei krikščionišką kultūrą. Tiems uždaviniams buvo numatytos priemonės, bent — steigti bibliotekas ir kitas mokslo institucijas; rengti kursus bei paskaitas; leisti metraštinę, knygas ir kitus leidinius; turėti atskirą specialų fondą ir sigyti judamo bei nejudamo turto³¹.

1. *Pirmieji konkretūs darbai.* — Vienas pirmųjų Akademijos rūpesčių buvo kurti Kauno miesto centre didelę biblioteką. Ji turėjo būti sudaryta iš Kaune esančių kunigų seminarijos, kapitulos ir kai kurių privačių asmenų bibliotekų. Su kapitula derybos buvo pradėtos jau 1922 m. Tik tada, kad šis planas parems ir Kunigų Seminariją³². Abi minėtos bibliotekos buvo turtingos ne tik knygomis, bet rankraštiniais ir archyvine medžiaga.

Bibliotekų jungimas tačiau sunkiai vyko dėl savininkų persivalgojimo ir dėl pinigų stokos rengti patalpas centrinei bibliotekai. Akademija turėjo ieškoti kitų kelių. Buvo komplektuojamos knygos

²⁹ *Draugija*, XXVII (1921), 381-385 psl.

³⁰ Tuo klausimu ypatingai domėjosi L. K. M. Akademijos suvažiavimų progomis *židinys*, — pgl. jo 1933, 1936, 1939 metų mokslo apžvalgas: Pr. Mantvydas, *Pirmasis lietuvių katalikų mokslininkų suvažiavimas*, žr. *Židinys*, XVII (1933), 254-266 psl.; — *II-asis L. K. Mokslininkų ir Mokslo m. g. j. suvažiavimas*, ir: *Židinys*, XXIII (1936), 95-96 psl.; — Kr. Kz., *III L. K. Mokslininkų ir Mokslo m. g. j. suvažiavimas*, žr. *Židinys*, XXIX (1939), 392-395 psl.

³¹ Tai mena L. K. M. Akademijos senieji statai (1 ir 2 paragrafai), pgl. *Draugija*, I (nauja serija 1923), 40 psl., ta pati tikslų ir priemonių apimtis palikta ir naujuose statuose, perredaguotuose Romoje 1955 kovo 25 d.

³² A. Jakšto as., *Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija*, žr. *Draugija*, I (nauja serija 1923), 39 psl.

iš priva i fundator m ir perkamos. Nupirkta asmenin mirusio prof. Pr. Brenderio biblioteka, turtinga ypa kalbotyros veikalais. Paliko savo bibliotek ir. A. Jakštas. Prieš nepriklausomyb s gal biblioteka išaugo iki 12.000 tom . Dalis vertingesni knyg buvo pavesta naudoti Teologijos-Filosofijos fakultetui, kitos sutelktos *Sau- / s* Draugijos namuose.

Didžiausias Akademijos d mesys buvo žmon ms, sakytume, dviem b dais: ruošiant naujas mokslo j gas, juos stipendijuojant ir iškeliant m s kult roje iškilnesnius asmenis.

Stipendij fondas buvo sudarytas jau 1922 m. iš vertingos sumos, 42.500 doleri bonais, kurie per Pr. B buvo gauti iš Amerikos Lietuvi Katalik Federacijos³³. Bonai buvo deponuoti Lietuvos Banke kaip nejudinamas kapitalas, iš kurio nuošim i buvo teikiamos stipendijos. V liau Akademi ja per m savon žinion Lietuvos *Motin / s* stipendinink skolas, kurios, gr ždamos, papild min t j fond . Per 18 met , ligi Akademijos uždarymo, stipendij fondas r m vis eil jaun paj gi žmoni , siekusi užsieniuose sigyti aukštesnes mokslo kvalifikacijas bei pasiruošti akademiniam darbu i. Iš j nemaža dalis tapo Teologijos-Filosofijos ir kit fakultet d stytojais, kiti žurnal , dienraš i redaktoriais ar šiap kul t ros bar darbininkais.

Antras Akademijos r pestis žmon mis buvo realizuojamas šiuo b du. A. Jakštui pasi lius, 1927 m. prad ta ruošti *Lietuvos žymesnybi žodynas*, kuriame tur jo tilpti visi be tikybos, paži r ir tautyb s skirtumo mir ir gyvieji Lietuvos kult rininkai bei lietuvi kult rai pasitarnav svetimieji. Žodyno redaktoriai, — pradžioj J. Tumas-Vaižgantas, paskui Pr. Penkauskas, pagaliau J. Eretas, — talkinami technišk j darbinink ³⁴, per penket met sutelk 2.638 biografij medžiag . A ir B raidži dalis 1933 m. jau buvo paruošta spaudai. Paruoštoji medžiaga buvo pateikta Z. Ivinskiui ir A. Saliui perži r ti ir kol kas susilaikyta spausdinti. Medžiagos rinkimas ir tikslinimas buvo t siamas ligi 1939 m. ir šiam reikalui buvo išleista 13.000 lit . Šiuo darbu buvo susidom jusi *Lietuviškoji Enciklopedija* ir pavedusi savo vicedaktoriui Pr. Dovydai iui tartis su Akademi ja d l žodyno atpirkimo. Derybas, berods, ved iš Akademi jos pus s Ig. Skrupskelis. Surinkta medžiaga ta iau *Lietuviškajai Enciklopedijai* nebuvo pervesta. Ji liko, mašin le perrašyta, 5 to muose po 600-700 puslapi ir, okupantui at jus, buvo išslapstyta.

³³ Plg. Pr. B io *Atsiminimus*, 200 psl. Šie pinigai pradžioj buvo numatyti katalik universitetui, bet, šio plano atsisakius, buvo perleisti L. K. M. Akademi jai (*Suvažiavimo Darbai IV*, Roma 1961, 241-242 psl.).

³⁴ Tarp ši buvo A. Lipni nas, ši eilu i autorius, A. Merkeli s, A. Di petris.

Šalia *Žymesnybi žodyno*, kurio ruošimas savaime tur jo ilgiau užtrukti, Akademija ryžosi atskirai išleisti A. Jakšto paruošt biografij rinkin *Užgesusi Žiburi* vardu. Tai buvo pirmasis stambus jos leidinys, redaguotas Akademijos nario J. Tumo³⁵.

2. *Pereinamieji planavimai*. — Pradžioje Akademijos nariai rinkdavosi uždaruose susirinkimuose išklaudyti paruošt paskait ; susirinkimai buvo daromi pas A. Jakšt 2-3 kartus per metus. 1927 m. iškilo planas šaukti platesn s apimties suvažiavimus³⁶. K. Pakštas 1928 m. pateik projekt išpl sti Akademij , sudarant lituanistini moksl skyrius bei institutus — viso 12. Pagal projekt , Akademia tur jo kasmet kurti «po vien skyri , kad tuo b du b t galima garantuoti rimtesni personalo paruošim ir l š surinkim ». Šiuo planu K. Pakštui r p jo « papildyti tautinius Universiteto tr kumus savo krašto atžvilgiu ».

Šis « projektas [buvo] sutiktas labai palankiai »³⁷, bet buvo kli i j realizuoti. Viena, Akademia neb t gal jusi taip pla iai pl stis ir tokiu tempu, kaip K. Pakštas si l . Antra, L. K. M. Akademijos l šos buvo perkuklios tokiam reikalui.

Besiruošiant leisti *Lietuvišk j Enciklopedij* , L. K. M. Akademia 1931 m. susitar su «Spaudos Fondu» (leid ju), kad bendradarbiaus leidime. L. K. M. Akademia dav iš savo pus s du vice-redaktori : Pr. Dovydaiti ir Bl. esn . *Lietuviškosios Enciklopedijos* bendradarbi tinkl sijung visa eil Akademijos nariu.

Reikalas suaktyvinti kult rin gyvenim Lietuvoje katalikus v l gr žino prie senos minties — kurti sav j universitet , šalia esamo valstybinio. Katalik Universitetas tur jo prad ti darb 1932 m., bet to meto vyriausyb pastat formalini kli i . Buvo manoma, kad «kli i nugal jimas yra tik laiko klausimas»³⁸. Neži rint šio naujo uždavinio, kuris iš dalies magino ir L. K. M. Akademijos narius, pati Akademia jo savu keliu, ir dar tais paiais metais ji sudar speciali komisij iš profesori Bl. esnio, Pr. Dovydai io ir J. Ereto studij dienoms — suvažiavimams ruošti³⁹.

³⁵ Leidinys didelio formato, 502 psl., išleistas Kaune 1930 m., I dalyje (su vadu) pamin ta 23 lietuviai rašytojai, mokslininkai ir visuomen s veik jai, II dalyje — 15 kitatau iu.

³⁶ *Suvažiavimo Darbai I*, Kaunas 1935, 522 psl.

³⁷ Plg. K. Pakšt as, *Lietuvos Kult ros Akademia*, žr. *Židinys*, XII (1930), 63-65 psl.

³⁸ M. V. B., *Lietuva 1932 metais*, žr. *Židinys*, XVIII (1933), 9 psl.

³⁹ *Suvažiavimo Darbai I*, Kaunas 1935, 522 psl.

3. *Suvažiavimai — studij dienos.*—Suvažiavimai, kuri pirmasis vyko 1933 m. Kaune, buvo trys metai: II 1936 ir III 1939 m. Ketvirtasis, numatytas 1942 m. Vilniuje, vyko tik po 15 metų (1957) Romoje. Suvažiavimai nebuvo rikiuojami pagal vien bendrą mintį, ypač pirmasis. Paskaitų persvara buvo iš specialiai įsistatytų. Per keturius suvažiavimus skaityta 95 paskaitos ir jos paskelbtos *Suvažiavimo Darbuose*, kurie apima 4 tomus, viso 1.892 puslapiai.

Suvažiavimai prajudino mokslo žmonius bei mokytojus smegenis, kartu išliko ir kai kuriuos mokslo bei meno atstovus. Tai buvo daroma dvejopu būdu: minint mirusius Akademijos narius ir keliant akademikų poaukšt gyvuosius.

Mirusieji buvo gerbiami atskiru iškilmingu minėjimu (kur susirinkdavo apie 600-700 dalyvių). Pirmieji trys suvažiavimai pagerbė: J. Maironis-Mairiūnas, M. Peleškauskis, A. Alekšaitis, J. Naujėla, A. Dambrauskis-Jakštaitis ir J. Tumaišius-Vaižgantas; ketvirtasis — St. Šalkauskis.

akademikus buvo pakelti: I suvažiavime A. Dambrauskas, Pr. Dovydaitis, St. Šalkauskis; II suvažiavimo proga — Pr. Blynas, Bl. Šeškus, J. Eretas; III M. Reinys, K. Pakštas, J. Brazaitis, Z. Ivinskis. Keliant akademikus, buvo teikiami specialūs diplomai, o III suvažiavime tai padaryta su tam tikra ceremonija, kuri pravedė vysk. Pr. Blynas, Akademijos idėjų pradininkas⁴⁰.

L. K. M. Akademijos suvažiavimai turėjo platesnį reikšmę, nes išgarsino ligonius mažiau žinomą patį Akademiją, atskleidė jos reikšmę, surišo ją su kitomis mokslo, Bažnyčios ir valstybės institucijomis, kurios suvažiavimus sveikino arba siuntė savo atstovus.

Pirmasis suvažiavimas susilaukė didžiausio dėmesio, turėdamas paties fakto, kad pradėdamas lyg naujas periodas moksliniame katalik darbe, minamas naujas kelias, žengiama dar vienas žingsnis tarptautiniams kultūros plotmėms⁴¹. Antrajam suvažiavimui padaryta pastaba; atrodo, kad, pasukus masinio dalyvių telkimo keliu, suvažiavimai gali virsti paprasta kultūros savaite ir prarasti savo mokslinį uždarumą bei lygumą⁴². Gal dėl to tretysis suvažiavimas buvo daugiau uždarytas, tik nariams ir kviestiniais asmenimis. Šis

⁴⁰ Iškilmes plačiau aprašė *XX Amžius*, 43 nr., o 46 nr. pristatė visuomenei naujus akademikus.

⁴¹ Plg. Pr. Mantvydas, *Pirmasis lietuvių katalikų mokslininkų suvažiavimas*, žr. *Židinys*, XVII (1933), 266 psl.

⁴² Plg. *II Katalikų mokslininkų ir mokslo mokytojų suvažiavimas*, žr. *Židinys*, XXIII (1936), 333-334 psl.

«suvažiavimas atitiko bendro mokslo pad t Lietuvoje... ir reikia laikyti teigiamu reiškiniu m s kult riniame gyvenime »⁴³.

Vienas reikšmingiausi dalyk pa iuose suvažiavimuose buvo sekcijos, kurios išaugo iš pranešim , grupuot pagal atskiras moksl sritis. specialius pranešimus daugiau rinkosi t sri i dalyvi , o diskusijos išk l platesni uždaviniai . Jau I suvažiavime sri i atstovai nutar organizuoti šias sekcijas: teolog , filosof -pedagog , kalbos-literat ros, istorik , teisinink , socialini moksl ir kraštotyros. Keturios iš j sp jo sudaryti savo vadovybes; kitos išsirinko valdybas kit suvažiavim proga, arba jas naujai perrinko.

Suvažiavimai, kaip matome, pl t ne tik intelektualinius akira ius, bet ir pa ios Akademijos r mus. Iš t sekcij ilgainiui gal jo išsivystyti atskiri Akademijos skyriai bei institutai, kuriuos buvo si l s K. Pakštas.

4. *Nauji darbai naujose, s lygose.* — Akademija, po priverstinos tylos, kuri užtruko 15 met , v l buvo atkurta. Tuo ypatingai r pinosi St. A. Ba kis, tada Lietuvos pasiuntinys Paryžiuje. Pirmasis pasitarimas, vyk s 1954. XII. 30 d. Romoje, sudar reorganizacin komisj . Ši paruoš atsišaukim spaudai ir atskiriems asmenims, datuot 1955. II. 16 d. T met kovo 5 d. buvo pertvarkyti ir papildyti, pagal naujas darbo s lygas, Akademijos statai. Sekaniais metais balandžio m nes buvo praveisti valdybos rinkimai.

Atkurtos Akademijos pirmininku, iš eil s ketvirtuoju, buvo išrinktas vysk. V. Padolskis Romoje. Jo ir valdybos r pes iu 1956 m. spalio m nes Akademija buvo teisinta Italijos valdžios staugose. Valdyba ryžosi skubiai šaukti IV suvažiavim ; paruošiamiesiems darbams vadovavo komisija iš Z. Ivinskio, L. Tulabos, J. Vaišnoros. Suvažiavimas vyko 1957 m. spalio 2-4 d. Romoje. *Suvažiavimo Darbus* m si redaguoti A. Liuima S. J.⁴⁴.

Akademija 1958 m. išleido stamb J. Vaišnoros, M. I. C., paruošt veikal *Marijos garbinimas Lietuvoje*. Kiti du veikalai — Z. Ivinskio *Merkelis Giedraitis ir jo laik Lietuva* ir *Lietuvos vyskup reliacijos Šv. Sostui* dar laukia savo leidimo eil s. Pastarasis yra pirmas lietuvi istorik bandymas tremtyje leisti savus istorijos šaltinius; tai buvo planuota jau I suvažiavime, istorik sekcijoje.

Akademijos statai buvo pareigoj valdyb leist metraš t. Apie tai nuo atsik rimo galvojo ir abi naujosios valdybos. Metraš tis dar

⁴³ Plg. Kr. Kz., III L. K. *Mokslinink ir mokslo m g j suvažiavimas*, žr. *Židinys*, XXIX (1939), 393-395 psl.

⁴⁴ Pla iau apie atk rim žr. *Suvažiavimo Darbus IV*, Roma 1961, 286-287 psl.

na pasirodys, bet išsiaiškinta materialinis galimybės jį leisti⁴⁵. 1959 m. ruden pradėta metraščių rinkti medžiaga (straipsniai).

Romoje padarytas reikšmingas bandymas išėiti Akademijai užsieniečių tarp . Gregorianumo universitete 1958 m., lapkričio 30 d., buvo suruošta vieša J. Ereto paskaita apie St. Šalkauskio temą *II camino d' I pensiero di Vladimir Solovjov verso l'Occidente* — *Solovjovo mįslė ir kelias vakar Europoje*.

Prie Akademijos 1959.V.22 d. nutarta steigti Centrą dokumentiniai medžiagai apie religinį padėtį Lietuvoje rinkti. Tam reikalui sudaryta komisija iš V. Balaišo, J. Vaišnoros, M. I. C., V. Mincevičiaus, kuriai vadovauja prel. L. Tulaba.

Tame met pabaigoj (1959.XII.27) praversti nauji mokslininkų rinkimai ir jais išrinkta: J. Gravrogas, J. Grinius, A. Liūma ir A. Salys. Prie Akademijos 1961.I.4 d. kurta istorijos mokslų sekcija. Šios sekcijos iniciatyva 1961 m. paruoštos dvi viešosios paskaitos Romoje: Z. Ivinskio apie Žalgirio mūšio reikšmę ir J. Vaišnoros — apie tautinio atgimimo pradinius Petrus Kriaušinius. Antrieji korespondenciniai rinkimai, praversti 1961 liepos mėn., papildomai — mokslininkų sąrašais: A. Maceina, J. Piknu, P. Rabikauskas, S. Sužiedėlis, S. Yla.

Reikšmingiausias atsikuriosios Akademijos gyvastingumo ženklas yra suvažiavimai. Šis pastarasis suvažiavimas yra lyg bandymas perkelti Akademijos svorį į J. A. V., kur daugiau akademinis jėgų ir eventualaus jėgų prieauglio. Apie tai galvodama, Akademijos valdyba jau 1956 m. svarstė naują Akademijos Židinį steigimą ir tuo reikalu planavo direktyvas⁴⁶. Pirmasis židinys J. A. V. Valdybos buvo patvirtintas 1956.X.17 d. Tai buvo Chicagos židinys, persiformavęs iš Mokslinių Studijų Klubo. (Antrą tokį židinį ketinta sudaryti Bostone) *. Chicagos židiniui teko didžioji naštos dalis ruošiant pirmąją Akademijos suvažiavimą J. A. V.

Akademijos ateitis jau ir seniau buvo siejama su J. A. V. lietuvių katalikų inteligentų našu. Ta prasme šiuo metu A. Jakšto

⁴⁵ Plg. L. K. M. Akademijos Centro Valdybos bendrąsias nariams iš 1959. I. 11d.

⁴⁶ Iš Z. Ivinskio pranešimo V suvažiavime (žr. toliau 604 psl.). Židiniui veiklų aptaria naujieji statai 14-17 paragrafuose.

* Beredaguojant šitą *Suvažiavimo Darbą* tomą, Bostono židinys, Naujosios Anglijos židinio vardu, Akademijos Centro Valdybai pavedus, buvo kurtas dr. Juozas Girniauskas rėpėsiu 1963 m. gegužės 18 d. Tos pačios Valdybos galiojimu New Yorko židinį suorganizavo kun. dr. Vladas Jeskevičius, S. J., 1962 m. gruodžio 15 d. Panašiai prof. dr. Justinas Piknas Detroito židinį 1964 m. vasario mėn. 9 dieną, o kun. dr. Feliksas Jucevičius organizuoja Akademijos židinį Montrealyje. Kitą židinį steigimu tebesirūpinanti Akademijos Centro Valdyba. (Redaktoriaus A. Liūmos, S. J., prierašas).

žodžiai, pabr žti Akademijai vos sik rus : « Reiškiamo giliausi pasi-
tik jim , jog sujungtomis Lietuvos ir Amerikos katalik inteligent
sp komis pavyks naujai kurt j L. K. M. Akademij ne tik pastatyti
ant koj , bet ir pagaminti jai patogi s lyg tolimesniems kilniems
jos darbams »⁴⁷.

IV. Akademijos ,personal as’

Prad j nuo Akademijos id jos, ryškin jos charakter , pavaiz-
dav jos veikl , n nai bandykime sustoti ties asmenimis, kurie
Akademij k r , ugd ir jos keli band prasminti m s tautoje.
To nepadar , paliktume sprag Akademijos pilnumos vaizde. Kita
vertus, galvodami apie Akademijos ateit , ypa apie jos prieaugl ,
turime pareigos neužmiršti t , kurie Akademij atved ligi dabar-
ties.

Akademijos « personal » tekt skirti tris kategorijas : vadovus,
narius ir rinktinius atstovus.

1. *Vadovai.* — Pirmuoju pirmininku, berods, der jo b ti A.
Dambrauskui-Jakštui, vienam iš Akademijos steig j , kaip vilnišk s
L. M. Draugijos pirmininku ligi savo mirties buvo jos steig jas J.
Basanavi ius. Šiedu vyrai anais laikais buvo labiausiai iškil ir
tinkamiausi vadovauti tokioms kult rin ms institucijoms. Juod-
viej nuopelnai, J. Tumo palyginimu, tautin j srity b t gal kiek
svyrav , kult rin j srity — maž mažiausiai lyg s, o visuomenin j
Dambrausko net pranašesni⁴⁸. Ta iau Akademia pasirinko pir-
muoju savo vadovu kit pranaš asmen — J. Skvireck , tuomet-
tin Žemai i pavyskup , žinom skripturist ir šv. Rašto vert j
lietuvi kalb , v liau pirm j Lietuvos bažnytin s provincijos me-
tropolit . J. Skvireckui teko pirmininkauti palygint trump laik ,
nuo sik rimo ligi 1926 m. Kiti pirmosios valdybos nariai buvo:
du vicepirmininkai — Pr. Dovydaitis ir St. Šalkauskis, sekretorius
M. Reinys, išdininkas L. Noreika, knygininkas archyvaras Alfr.
Sennas. Pirm j revizijos komisij sudar : A. Grigaitis, L. Bistras,
K. Jokantas⁴⁹. J. Skvirecko kadencijoje ligi 1925 m. «Akademijos
darbuot je dalyvavo » ir Pr. B ys, « vienu tarpu buv s tos Aka-
demijos valdyboje »⁵⁰.

⁴⁷ A. Jakšt as, *Lietuvi Katalik Mokslo Akademia*, žr. *Draugija*, I (nau-
ja serija 1923), 39-40 psl.

⁴⁸ Plg. A. Dambrauskas-Jakšt as, *Užges žiburiai*, Kaunas 1930, Y psl.
⁴⁸ A. Jakšt as, *Lietuvi Katalik Mokslo Akademia*, žr. *Draugija*, I (nau-
ja serija 1923), 35 psl.

⁶⁰ Pr. B io *Atsiminimai*, 200 psl.

Po Skvirecko antruoju pirmininku buvo išrinktas A. Dambrauskas-Jakštas. Jam teko vadovauti ilgiausias ir vaisingiausias Akademijos tarpsnis — ligi 1938 (jo mirties) m. Kiti valdybos nariai buvo: sekretorius — Pr. Penkauskas (po M. Reinio), o nuo

1933 m. P. Malakauskas, išdininkas A. Gylys ligi 1934 m., po to Ig. Skrupskelis, knygininkas kelet met (ligi savo mirties) J. Tumas-Vaižgantas, vicepirmininkai liko tie patys — Pr. Dovydaitis ir St. Šalkauskis — su tarpu 1929-1933 m., kada juos pakeit Bl. esnys ir berods K. Pakštas.

Treiuoju pirmininku, A. Jakštui 1938 m. mirus, buvo išrinktas St. Šalkauskis. jo valdyb jo antruoju vicepirmininku J. Eretas, sekretorium Z. Ivinskis; savo pareigose liko Pr. Dovydaitis ir Ig. Skrupskelis.

Pagyv jus Akademijos veiklai, ypa nuo 1933 m., valdybai prireik technišk j reikal ved j . J tarpe randame Ig. Skrupskel , Pr. Mantvyd , J. Girni (?), A. Strabul , Vyt. Ma ern .

Atkurtos Akademijos pirmoj valdyboj, be pirmininko — vysk. V. Padolskio, buvo: Z. Ivinskis — vicepirmininkas mokslo reikalams, J. Vaišnora, M. I. C. — vicepirmininkas administracijos reikalams, A. Liuima, S. J. — sekretorius, prel. L. Tulaba — išdininkas ir kun. V. Bal i nas — archyvaras.

Antroji, iš eil s penktoji valdyba, išrinkta 1959 m. vasar , pirmininko pareigas patik jo Gregorianumo universiteto profesoriui Antanui Liuimai, S. J. Jo talkininkais teb ra : Z. Ivinskis — I vicepirmininkas, J. Vaišnora, M. I. C. — II vicepirmininkas, kun. Vyt. Bal i nas — sekretorius, Pr. Brazys, M. I. C. — išdininkas ir prel. L. Tulaba — archyvaras. Reikal ved ju pakviestas kun. R. Krasauskas*.

2. *Nariai ir j kategorijos.* — Kiek Akademia tur jo nari Lietuvoje, skaitant penkias j kategorijas — mokslininkus, m g jus, korespondentus, r m jus ir garb s narius — šiandien, neturint protokolins medžiagos, sunku pasakyti. uždarus mokslinink susirinkimus A. Jakšto bute rinkosi iš Kauno, Dotnuvos, Marijampol s apie 30-40 nari . suvažiavimus lank si tarp 400-500 asmen . Pirmajame suvažiavime aktyvi dalyvi buvo 180, o sve i 200⁵¹.

* Šeštoji valdyba, išrinkta 1962 met ruden , pasidalijo pareigomis šitaip : kun. A. Liuima, S. J. — pirmininkas, prof. dr. Z. Ivinskis — I vicepirmininkas, kun. dr. J. Vaišnora, M. I. C. — antrasis vicepirmininkas, kun. dr. P. Rabikauskas — sekretorius, kun. dr. Pr. Brazys — išdininkas ir msgr. dr. Y. Bal i nas — archyvaras. Reikal ved ju pasiliko kun. R. Krasauskas. (Redaktoriaus prierašas).

⁵¹ Plg. *Rytas*, 1933 m., 48 nr.

Tremty 1956 m. metais b ta 86 nari , o 1959 — 94; šie buvo pasi-skirst 9 kraštuose, daugiausia J. A. V. ir Italijoje⁵². Pravedus naują registracij , 1961.IV.18d. nari tur ta 116; iš j apie 80 J. A. V. bei Kanadoje ir 34 Europoje.

Visi nariai, neži rint kategorij , Akademijai buvo svarb s, nors ne vis lygios buvo teis s ir pareigos, o ypa nelygus vaidmuo, ži rint tiesiogini Akademijos tiksl . Mokslo k rybos atžvilgiu ver-tingi gal jo b ti garb s nariai, nes pagal stat 4 paragraf jie tur jo b ti pasižym j ypatingais nuopelnais kurioje nors mokslo srityje, arba nusipeln lietuvi tautai, arba labai daug gera padar aukomis ar darbu Akademijai. Iš toki Lietuvoje buvo rasta, be-roads, vienas A. Dambrauskas-Jakštas, pakeltas garb s nariu 1933 m. I-ojo suvažiavimo proga. Nežinia kod l Akademia laik si taktikos neieškoti garb s nari iš kit taut žymesnybi , kaip tai dar vilnišk Lietuvi Mokslo Draugija, bent savo veiklos pradžioje. Ar tai reikia laikyti jos kuklumu, gal uždarumu, ar sta iai apsileidimu ? Tremty ši nari kategorij , ypa mokslini ar lietuvi tautai nuopeln poži riu, taip pat dar nepaži r ta. Lieka tenkintis lietuviais, kurie Akademijai nusipelno žymesne parama. Iš toki garb s nariais pakelti: 1959 m. prel. Pr. M. Juras ir 1961 m. V suvažiavimo proga — kun. J. A. Karalius ir inž. A. Rudis.

Nari r m j ir mokslo m g j kategorijos buvo tapatiškos metinio mokes io atžvilgiu; praktiškai jos buvo artimos mokslo kvalifikacij poži riu; pirmieji tur jo b ti baig bent gimnazij . Kiek j buvo Lietuvoje, sunku pasakyti. Tremtyje šios dvi nari kategorijos lyg ir atkrito. Pirmieji glaudžiasi kitas kult rines organizacijas, antrieji, jei pasitaiko, silieja garb s nari kategorij . Praktiškai lieka trys kategorijos: nariai, garb s nariai ir mokslininkai.

Mosklininkai sudar ir sudaro Akademijos branduol . Jais, pa-gal status (sen. 5 paragraf) gal jo b ti «tie lietuviai katalikai, kurie teb ra ar yra buv aukšt j mokykl profesoriai arba yra pasižym j mokslo darbais ». Aišku, ne visi profesoriai yra pasižym j kokiais ypatingais mokslo darbais ar didesniu k rybiškumu kult ros baruose. D l to nuo 1933 m. prad ta atrinkti ir atžym ti labiau nusipelnusius. Iš to susidar lyg ir atskira nari mokslinink , vadinam « akademikais », kategorija.

3. *Nemirtingieji*. — Akademia tur jo rinktini akademik , kuri , nor dami, nepaj gtume šiuose r muose pla iau apib dinti, o

⁵⁸ Plg. L. K. M. Akademijos Bendrarašt , 1 nr., iš 1959.XI.30 d.

ypa paken iamai vertinti. Galime tik suminti kelet por , domi savo panašumais arba skirtybomis.

Imkime Akademijos pradininkus — Pran B ir Aleksandr Dambrausk , abu profesorius jau Petrapilio Dvasin j Akademijoje. Pirmasis dar buvo šios Akademijos 1913-1915 vicerektorius, dviem atvejais j s ir rektorius pareigas. Abu Lietuvos universiteto profesoriai. Pastarasis garb s profesorius ir dvigubas garb s daktaras, o pirmasis ir šio universiteto 1924-1925 mokslo met rektorius. Abu eruditai enciklopedin s apimties, klasikini , slav ir pagrinđini vakarietini kalb mokovai; žymiausi m s apologetai-teologai; šakoti ir gaus s savo raštais viariose srityse. Abu ne tik mokslininkai, bet ir publicistai, net literatai. B ys redagavo dienrašius (*Draug* 1918-20, *Laisv* 1921), Jakštas — žurnalus ir laikrašius. Pastarasis buvo dar poetas ir žymus literat ros kritikas, pirmasis epikas, band s š talent pritaikyti mokslo populiarizacijoje ir apologetikoje⁶³. Abu Lietuvos kult roje išvar gilius barus, tik dar teb r ne vertinti monografijomis. Akademij abu k r , jos charakter ryškino; pirmasis par pino l š ir buvo valdyboj, antrasis pirmininkas 12 met (ligi mirties). Už nuopelnus mokslui, tautos kult rai ir Akademijai Jakštas 1933 m., o B ys — 1936 m. pakelti akademikus.

Stabtelkime ties hierarchijos spalvingaisiais, Kauno ir Vilniaus arkivyskupais — Juozapu Skvirecku ir Ma islovu Reiniu, skripturistu ir psichologu. Jie abu buvo tos pa ios Petrapilio Akademijos aukl tiniai (pastarasis ir Vakar universitetu); abu to paties Teologijos-Filosofijos fakulteto profesoriai, pirmasis v liau fakulteto kancleris, o antrasis katalik universiteto rektorius nominatas. Pirmasis užsidas , kaip kalinys, ir 40 met pašvent Šv. Rašto vertimui. Antrasis tiek pat geriausi met nepris do nei vienoj vietoj, nei prie vieno darbo, išskyrus du atveju, kai bolševikai j pasodino kal jim , antruoju atveju ir numarino. Reiny keliavo iš vietos kit , kvie iamas ir skiriamas, bet neišleido, kaip ir Skvireckas, plunksnos iš rank . Vieno vertim ir originali rašt susidaryt keletas tom , kaip ir antrojo. Minties originalumu gal abu nematuotini, bet darbštumu panaš s. Vienas pastat sau paminkl kv ptu Žodžiu, perduotu sava kalba, antras — mokslin s minties perteikimu vairiomis ilgesn mis ir trumpesn mis studijomis. Pirmas d l žodžio link s užsimušti, kol j suras, ir neatsižad ti jokia

⁶³ Savo *Atsiminimuose* (188-189 psl.) Pr. B ys rašo: «Esu dar s ir šioki toki literat ros bandym . Poezija man niekad nesisek , bet prozoje esu band s smulki literat rini dalyk , daugiausia kalendoriuose ir laikrašiuose. (*Drauge* tilpo dvi novel s). Tai r šiai priklauso ir apologetinio turinio *Rapukus kaupiant*. Dažnai svajojau tuos visus niekniekius surinkt vien knygel ».

kaina. Antrajam žodis buvo paprasta priemonė. Savo stiliaus abu neturėjo, o antrasis nei geresnio sakinio. Abu buvo Akademijos pirmieji, pirmosios valdybos nariai — pirmininkas ir sekretorius. Pirmasis vėliau sekė Akademijos darbas iš tolo, o antrasis vis laiką buvo gyvas narys ligi paskutinio Akademijos uždarymo momento, netgi skubėjo su gėlėmis, kas dar buvo galima. Skvireckas buvo pakeltas (berods 1933 m.) Akademijos garbės pirmininkas, o Reinys — 1939 m. akademikas.

Trejoji tipiška priešybė pora — Pranas Dovydaitis ir Stasys Šalkauskis. Abu buvo to paties A. Dambrausko-Jakšto dvasiniai vaikai, jį išvesti viešumon, drąsinti, globoti, ne kartą ir tikslinti. Jie lyg du broliai pasidalino vieno turto talentus: Dovydaitis enciklopedini, Jakšto plotiški, Šalkauskis sintetiniai. Pirmasis buvo panašus kirstukas, polemistas, apologetas, kaip Jakštas. Antrasis kuklus, paprastas, kaip Jakštas, panašus jam kultūros mostu ir problemų žvelgimu. Abu baigė teisę Maskvoje ir nuėjo kitas mokslų sritis, kiekvienas savu keliu ir savu būdu. Dovydaitis operavo plačiau, sunkia ir dažniausiai ne savo medžiaga; kirto iš jos gabalus ir ritino tiesiai spaustuvių su volus. Šalkauskis šlifavo, lygino, sintetino kiekvieną medžiagą ir tik dalį paleido viešumon. Abu to paties fakulteto profesoriai, pastarasis ir V. D. Universiteto rektorius. Abu ateitininkų vadai, pastarasis ir Ateitininkų Federacijos vadas. Abu Akademijos valdybos ilgameis vicepirmininkai, pastarasis ir pirmininkas. Ir vis dėlto, kur tik jie buvo kartu, Dovydaitis buvo minimas, gerbiamas, skelbiamas pirmuoju. Tokia, rodos, buvo neraišyta protokolini tvarka. Ar dėl Šalkauskio didesnio kuklumo? Greičiau dėl to, kad Dovydaitis dešimį metų anksčiau sipilietinomis tautos gyvenime savo mokslo ir visuomeniniais darbais. Akademią pagerbė jie du vienu metu, kartu su ja «tada» Dambrausku, pakeldama (1933) pirmuosius akademikus. Dar kartą ir vėliau abu sykiu Akademią pagerbė juodu III suvažiavime jį amžiaus sukakimi proga.

Nelyg su amžiumi ir kitais požymiais kiti du Akademijos nariai ir valdybininkai — Juozas Tumas-Vaižgantas ir Kazys Pakštas. Bet jie du buvo rytieji augštieji, uteniškiai, panašūs temperamentu, kultūrine dinamika, tautiniu romantizmu. Abu ateities prognozistai, planatoriai dabar, bet visa širdimi atviri praei — vienas artimajai, antras tolimajai. Tumas teologas tapęs publicistu, beletristu, literatūros istoriku, o Pakštas — «rašytojas, tapęs geografu»⁶¹. Abu originalios fantazijos, minties, žodžio, stiliaus; abu

⁶¹ Plg. Ben. Babrausko straipsni, *Draugas*, Kultūrinis priedas, 1960. X.24 d.

kalb tojai ir universiteto d stytojai. Tumas gausus visokiais raštais, skubus kaip Dovydaitis visk atiduoti spaudai. Pakštas mažiau produktyvus ir labiau ribotas savo geopolitikos sritimi. Akademija nesp jo pagerbti savo judraus nario J. Tumo, nes šis mir pusmet anks iau prieš II suvažiavim , ta iau jam buvo skirta akademin popiet III suvažiavime. Pakštas buvo pakeltas akademikus III suvažiavime; ketino dalyvauti ir paskait skaityti V suvažiavime, bet jo nebesulauk .

Akademija gal jo didžiuotis ypatingai savo istorikais — A. Alekna, Pr. Penkauskas, J. Totorai iu, A. Šapoka, nekalbant apie gyvuosius. N vieno iš min t j ji neatžym jo ypatingu pagerbimu, išskyrus akademin pamin jim Alekno II suvažiavime.

B t min tinas ne vienas d l savo nuopeln iš gyv j ir n n veikli j Akademijos nari , ta iau pro du tikrai negalima praeiti. Kiti, jei jung si Akademij , jei turtino savosios kult ros lobyn , tai rodos tokia buvo nat rali j pareiga. Bet du, kuriuos norime priminti, tokios pareigos netur jo. Tai du «Šveicarijos lietuviai», kaip kažkas pavadino, b tent — Juozas Eretas ir Alfredas Sennas. Gal jo jie jungtis sav j *Gesellschaft für Katholische Wissenschaft und Kunst*, kurt devynet met anks iau nei Pr. B ys si l kurti ši Akademij , bet jie pasirinko m sišk . A. Sennas, atvyk s docentauti Lietuvos universitet , sijung Akademij ir buvo pirmosios valdybos knyginkas-archyvaras. J. Eretas, profesoriaudamas tame pa iame universitete, pasidar judriausias organizacinis Akademijos ratukas : *Žymesnybi žodyno* redaktorius, pirm j trijų suvažiavim organizatorius, *Suvažiavimo Darb* redaktorius, paskutiniosios (prieš uždarant Akademij) valdybos vicepirmininkas, ir pastar j dvej suvažiavim paskaitininkas, pradinio pi vinio veikalo *Katalikai ir mokslas*, tilpusio I suvažiavimo *Darbuose*, autorius. Kai daugis Akademijos nari patys verž si Vakarus ir Šveicarijoje (Friburge) pasiruoš mokslo darbui, tai Sennas ir Eretas, atvyk iš ten, pasidar m s dalininkais amžinose tautos pastangose veržtis savo dvasia iš supan i Ryt kult ros mums artimesn vakarie tin . J. Eretas buvo pakeltas akademikus II suvažiavime, o A. Sennas dar laukia savo eil s.

Kitas svetys iš Europos — Zenonas Ivinskis turi ypating privilegij iš gyv j b ti n n minimas. Jis gim tais pa iais metais, kaip ir šios Akademijos id ja, buvo paskutiniosios valdybos Lietuvoje sekretorius ir dabar paskutini dvej valdyb I vicepirmininkas. Kaip m s Akademijos id ja, savo kilme, yra susieta su tarp tautin s Katalik Mokslo Akademijos sik rimu, taip dabartinis m s Akademijos I vicepirmininkas sietinas su anos Akademijos pirmuoju pirmininku Liudviku Pastoru. Šis austras buvo pirmasis

iš pasauliečių ir sibrovių. Vatikano archyvo gelmės, kaip nėra Ivinškis — pirmasis iš lietuvių. Akademija, lyg pramatydama šiuos jo nuopelnus pirmyn, jau 1939 m. III suvažiavime paklaidino jį, jauniuosi, savo akademikus.

Baigiamosios pastabos

Keičiasi sąlygos ir ne kartą dar keisis, bet Akademija, kaip mokslo jėga bei pastangų telkinys, negali prarasti savo reikšmės. Jos darbotvarka stinumas būtinas. Būtina ir tam darbui jėgų mobilizacija, jeigu norime išlaikyti kultūrinę tautą rungtynės.

Katalikų Moskvoje Akademijos reikšmė, kaip matyti iš apibudinto jos charakterio, yra savaike didelė. Juo labiau ji reikšminga dabar, kada laisvieji lietuviai neturi kitos panašios mokslų institucijos, o pavergti jai tautiečiai. Mokslo Akademija palenkta sovietinei politikai ir ateistinei propagandai.

Kalbant apie reikalingą klimatą Akademijos darbui ypač mums slygose, būtina pridėti K. Pakšto žodžiai, pasakyti III suvažiavimo proga: «Pas mus daugiau rūpi diplomai, negu mokslas. Bet tai nereiškia, kad nebūt mokslinai nuotaikos. Ji yra ir ji galima dar pakelti. Bet mokslas, kaip aukštesnioji kultūros piramidės dalis, reikalinga švelnesnei globos, atidumo ir rūpestingumo»⁶⁵.

Oficiali viršūnė globa neatsirado šiam reikalui Lietuvoje, kada turėjome savo valstybę. Juo labiau jos netenka laukti iš kuri nors viršūnė dabar. Akademijos patirtis rodo, kad visada atsirasi privati pagalba, bent tam tikrais ribotais atvejais. Mokslo alkis gimsta ne iš materialinio pertekliaus, taip ir mokslo vaisiai. Be ypatingos globos prasiveržti mokslų aukštumas ne vienas Akademijos narys, tik kimšas, šio veržlumo nepritrūks ir naujoms kartoms.

Lietuva ir lietuviai ilgą laiką naudojami kitą tautą mokslo kūrėjų vaisiais. Per tiek laiko susikrovė ir nemaža skola, kuri turime po truputį išlyginti. Nesvarbu, kokia forma ir koku pagrindu sijungsimės mokslų kūrėjams, bet negalime galvoti tartum šį pareigą mums mažos tautos visai neliesti. Nors ir neturime daug jėgų ir tinkamų sąlygų, nors ir nežinome, kas išaugs iš mūsų pastangų, tačiau turime pūrenti žemę ir brandinti viltį, kad dirbame ne veltui. Kiekvieno darbo vaisiai subręsta tik patvarume.

Svarbiausia mūsų pačių tautos kultūrinis brendimas. Šimtmečių mūsų tautos dvasios buvo sutelktas politinėms galybėms ugdy-

⁶⁵ *XX Amžius*, Mokslo ir meno priedas, 1939 m., 46 nr.

m , apleidžiant kitas sritis, o ypa kult rin . Net kuriant L. M. Draugij ir ši Akademij buvo susir pinimo, jog inteligentini j g d mesys daugiau krypsta politini ir ekonomin sektori . Išlyginti tautos brendimo pusiausvyr , skiriant deram viet mokslui ir kult rai, b t ir patriotin m s pareiga⁵⁶.

St asys Yl a

Putnam, Conn., J. A. V.

⁵⁶ Prie šios minties pla iau buvo sustoj s jaunas mokslininkas, Akademijos narys, Pr. Mantvydas, vertindamas I Akademijos suvažiavim , plg. *Židinys*, XVII (1933), 254-266 psl.

LITAUISCHE KATHOLISCHE AKADEMIE DER
WISSENSCHAFTEN
EIN RÜCKBLICK AUF DEN ZURÜCKGELEGTEN WEG

von

Prof. Stasys Yla

Zusammenfassung

Die Idee einer eigenen litauischen katholischen Akademie der Wissenschaften wurde seit dem Jahre 1908 vielfach vorgeschlagen und erörtert. Sie konnte jedoch erst nach dem ersten Weltkrieg, im Jahre 1922, in der damals vorläufigen Hauptstadt Kaunas verwirklicht werden. Im ersten Jahrzehnt nach der Gründung blieb die Tätigkeit der Akademie hauptsächlich auf den Kreis ihrer Mitglieder beschränkt und war noch nicht nach verschiedenen Wissenschaftszweigen gegliedert. Seit 1933 begann man, wissenschaftliche Tagungen grösseren Umfangs zu veranstalten und zugleich innerhalb der Akademie für einzelne Wissenschaftszweige eigene Abteilungen zu gründen.

Während des zweiten Weltkrieges, der nach Litauen die sowjetische, die deutsche und dann wieder die sowjetische Besatzung und die Unterdrückung jeglicher Freiheit mit sich brachte, wurde die Fortsetzung der Tätigkeit der Akademie unmöglich gemacht. Da nach dem Kriegsende viele Akademiker sich im Exil befanden, haben sie sich entschlossen, die Ausübung der Tätigkeit der Akademie zu Rom wieder aufzunehmen. Seitdem werden wieder regelmässig wissenschaftliche Tagungen veranstaltet, dabei gehaltene Vorträge in der Schriftenreihe *Suvažiavimo Darbai*, veröffentlicht, sowie ein eigenes Jahrbuch und andere wissenschaftliche Werke herausgegeben.

In der Zeit ihres Wirkens im freien Litauen hat die Akademie die wissenschaftliche Fortbildung junger Akademiker durch die Verleihung von Stipendien unterstützt. Jetzt besitzt sie keine eigenen Fonds mehr und kann darum nicht Beihilfen für wissenschaftliche Arbeiten leisten. Sie muss sich jetzt allein mit den Mitgliedsbeiträgen sowie mit einigen privaten Spenden begnügen.

Die Litauische Katholische Akademie der Wissenschaften zählt zur Zeit mehr als 150 Mitglieder.